

TRETMAN SUDSKOMEDICINSKOG VEŠTAČENJA U SUDU

Miloš Jovanović¹, Aleksandar Medarević³

¹Medicinski fakultet Univerziteta u Beogradu

²Klinika za Očne bolesti, Klinički centar Srbije

³Institut za javno zdravlje Srbije „Dr Milan Jovanović Batut“

U radu se analizira značaj sudskomedicinskog veštačenja kao jedne od dokaznih radnji u sudskom postupku. Ističe se da sudskomedicinsko veštačenje može sačiniti veštak pojedinac ili tim veštaka. Predlaže se da postoji hijerarhija sudskomedicinskih veštačenja u odnosu na to ko ih je sačinio: lekar opšte medicine, specijalista različitih grana medicine, magistar nauka specijalista, doktor nauka specijalista, docent specijalista, profesor specijalista, tim veštaka (stručna ustanova, državni organ), a na vrhu ove piramide je sudskomedicinski odbor.

Na sudu sudskomedicinsko veštačenje treba jasno razlikovati u odnosu na bilo koji pojedinačni medicinski nalaz. Podrazumeva se da je veštak (veštaci) proučio sve te pojedinačne medicinske nalaze i njihovom analizom i logičkim povezivanjem izneo svoje mišljenje, što predstavlja i najvažniji deo veštačenja.

Pravni zastupnici će se starati o ispravnosti proceduralnog procesa u smislu da li su pri veštačenju uzeti u obzir svi postojeći medicinski nalazi vezani za taj slučaj, da li se veštak držao predmeta veštačenja i da li u veštačenju postoje odgovori na sva pitanja koja je sud naveo u rešenju za veštačenje. Pitanja koja nisu vezana za predmet veštačenja i nisu vezana za razjašnjenje slučaja sud će odbaciti kao suvišna. *Acta Ophthalmologica 2016;42(2):20-8.*

Ključne reči: sudskomedicinsko veštačenje, hijerarhija sudskomedicinskih veštačenja, sud, pravni zastupnici, veštaci.

Uvod

Pri sudskim procesima sprovode se različite dokazne radnje kao što su saslušanje okrivljenog, ispitivanje svedoka, uviđaj, rekonstrukcija događaja, privremeno oduzimanje predmeta, pretresanje, provera sumnjivih transakcija, uzimanje uzoraka.

Dokaznim radnjama pripada i veštačenje, kada eksperti iz različitih oblika delatnosti prezentuju istinu sudu o nekom događaju, jer sud ne raspolaže potrebnim znanjem iz te oblasti.

Posebnu vrstu veštačenja predstavlja sudskomedicinsko veštačenje koje može biti potrebno u svim sudskim postupcima, a posebno u krivičnom i parničnom postupku. Pri ovom veštačenju medicinski ekspert prezentuje medicinsku istinu, koja je sudu neophodna radi utvrđivanja svoje pravne istine.

Sudski postupak i medicinsko znanje

Radi rešavanja nekog sudskog problema sud može medicinsko znanje lekara koristiti ako ga angažuje kao svedoka. U tim slučajevima,

bez obzira na njegovo medicinsko znanje, na sudu lekar ima pravo i obaveze kao i svaki drugi svedok, a što je regulisano članovima od 91 do 112 Zakonika o krivičnom postupku (ZKP) i članovima od 244 do 258 Zakonika o parničnom postupku (ZPP). U čl. 91 ZKP se kaže "Svedok je lice za koje je verovatno da će dati obaveštenja o krivičnom delu, učiniocu ili o drugim činjenicama koje se utvrđuju u postupku". Samo što u svojstvu svedoka lekar ne može koristiti sudski predmet i saznanja, kao i znanja koja postoje u sudskom predmetu o inkriminisanoj stvari. Kao i svaki drugi svedok on govori samo ono što je video i što je čuo.

U sudskom predmetu se nalazi i medicinska dokumentacija, koja je od važnosti za sam tok procesa. To mogu biti različiti izveštaji sa pregleda obavljani od strane lekara opšte prakse, lekara specijalista, otpusne liste, izveštaji obavljenih operativnih zahvata, rendgenski snimci, snimci sa ehografskog pregleda, snimci kompjuterizovane tomografije (CT), magnetne nuklearne resonance (MNR), dopler ehografije, različiti laboratorijski nalazi i mnogi dugi oblici medicinske dokumentacije. To su stručni medicinski nalazi koji su samo u retkim slučajevima dovoljni sudu da dođe do svoje pravne istine. Najčešće, za tumačenje ove celokupne medicinske dokumentacije sud angažuje sudskomedicinskog veštaka ili sudskomedicinske veštace. To se jasno kaže i u čl. 113 ZKP "Organ postupka određuje veštačenje kada je za utvrđivanje ili ocenu neke činjenice u postupku potrebno stručno znanje" kao i u čl. 259 ZPP "Sud će da izvede dokaz veštačenjem ako je radi utvrđivanja ili razjašnjenja neke činjenice potrebno stručno znanje kojim sud ne raspolaže".

Sudskomedicinski veštak

Sudskomedicinski veštaci mogu biti i lekari opšte prakse, ali po pravilu su to specijalisti različitih grana medicine, kako kliničke tako i preventivne i institutske i lekari specijalisti sudske medicine. Oni su eksperti u svojoj oblasti specijalizacije. Ono što treba da odlikuje sudskomedicinske veštace je da odlično znaju kliničku i teorijsku medicinu i da poseduju još nešto "više" od toga, a to je da imaju moć povezivanja činjenica iz medicinske dokumentacije i ostalih sudskih spisa kao i moć logičkog zaključivanja. Tek na osnovu toga sudskomedicinski veštaci mogu prezentovati sudu svoje mišljenje kojim će se rešiti pravna istina.

Na osnovu ovoga se da zaključiti da postojeća medicinska dokumentacija, koja se najčešće nalazi u sudskom predmetu priložena u vidu fotokopija, kao stručni nalazi sa različitih lekarskih ispitivanja i pregleda, nisu dovoljni sudu za dobijanje potrebnih odgovora radi svoje istine. To analitičko razmatranje i davanje jednog sintetičkog mišljenja ne može učiniti niko drugi sem odgovarajući sudskomedicinski veštak. Iz ovog se vidi da bilo koji pojedinačni specijalistički ili neki drugi nalazi nisu ravni sudskomedicinskom veštačenju i oni se ne mogu međusobno porediti i izjednačavati. Onaj ko je sposoban i dužan da tumači te nalaze je sudskomedicinski veštak i niko drugi.

Određivanje sudskomedicinskog veštačenja

Određivanje veštaka, pa i sudskomedicinskog veštaka, je jasno definisano čl. 114 ZKP u kome se kaže: "Za veštačenje će se, po pravilu, odrediti jedan veštak, a ako je veštačenje složeno – dva ili više veštaka.

Ako za određenu vrstu veštačenja postoje veštaci sa spiska stalnih veštaka, drugi veštaci se mogu odrediti samo ako postoji opasnost od odlaganja ili ako su stalni veštaci sprečeni ili ako to zahtevaju druge okolnosti.

Ako za određenu vrstu veštačenja postoji stručna ustanova ili se veštačenje može obaviti u okviru državnih organa, takva veštačenja, naročito ako su složenija, po pravilu, će se poveriti takvoj ustanovi ili organu, koji će potom odrediti jednog ili više stručnjaka za davanje nalaza i mišljenja..."

Pošto odredi veštaka držeći se ovog člana, sud izdaje rešenje za veštačenje u kojem će biti jasno određen predmet veštačenja i jasno definisan obim veštačenja, odnosno postavljena pitanja na koja veštak treba da da jasne odgovore. Kao što je već rečeno u članu ZKP veštačenje može biti povereno veštaku pojedincu, komisiji veštaka, stručnoj ustanovi ili sudskomedicinskom odboru. Pošto veštačenjem rukovodi sud, odnosno procesni sudija, pri davanju veštačenja, u pismenoj ili usmenoj formi, veštak mora da se pridržava pre svega predmeta veštačenja i obima veštačenja i da u svom veštačenju pruži odgovor na sva postavljena pitanja, ali ne treba da proširuje svoje odgovore na neka druga nepostavljena pitanja. Ovo iz razloga jer sud zna zašto je postavio "samo" ta pitanja. Bilo kakvo proširenje obima veštačenja može najčešće da neodgovara jednoj od stranaka u postupku,

na šta će ona uložiti prigovor, da toga nije bilo u obimu veštačenja, što će i sud prihvatiti.

Vrste i stepeni sudskomedicinskog veštačenja

Pri bilo kojoj delatnosti važi hijerarhijski odnos. Pri izvođenju bilo kog ispita, na bilo kom nivou, ispitivač (član ispitne komisije) mora da poseduje viši stepen obrazovanja od ispitanika. Taj hijerarhijski odnos postoji i u sudu po sledećem redosledu opštinski sudovi, viši sudovi, apelacioni sudovi i na vrhu piramide je vrhovni sud. Jedino to ne važi za stepenovanje sudskomedicinskih veštačenja. Kao razlog za to navodi se činjenica da svako veštačenje, bez obzira ko ga izvodi, podleže slobodnoj oceni suda.

Ovde se jasno ističu dve stvari koje su međusobno kontradiktorne. S jedne strane sud traži sudskomedicinsko veštačenje radi dobijanja medicinske istine jer on sam ne poseduje medicinsko znanje. S druge strane taj isti sud naručeno sudskomedicinsko veštačenje podvrgava "svojoj slobodnoj oceni" i može ga prihvatiti, naložiti drugo veštačenje ili ga odbaciti iako među procesnim sudom nema nijednog medicinskog stručnjaka.

Iz tog razloga predlažemo da se u sudskoj praksi poštuje sudskomedicinsko veštačenje prema vertikali ili hijerarhiji stručnosti u odnosu na one koji su veštačenje sačinili: lekar opšte medicine, specijalista različitih grana medicine, magistar nauka specijalista, doktor nauka specijalista, docent specijalista, profesor specijalista, tim veštaka (stručna ustanova, državni organ), a na vrhu ove piramide je sudsko-medicinski odbor koji se sastoji od redovnih profesora pri medicinskom fakultetu.

Poštovanje ovakvog hijerarhijskog niza, koji se zasniva pre svega na znanju, umnogome olakšava sudu da prema složenosti potrebnog veštačenja angažuje nekog od veštaka iz ovog niza. To bi obezbedilo dobijanje adekvatnih veštačenja još na samom početku, bez potrebe za kasnijim dopunskim ili naknadnim veštačenjima, i doprinelo bi skraćivanju trajanja suđenja i smanjivanju materijalnih troškova.

Sudskomedicinsko veštačenje na sudu

Sudskomedicinsko veštačenje, od strane veštaka, može se prezentovati usmenim saopštenjem na sudu, što će direktno ući u zapisnik koji se vodi na glavnoj raspravi. Mnogo češće sudskomedicinsko veštačenje

se sačinjava u pismenom obliku i dostavlja sudu u dovoljnom broju primeraka za sve učesnike u postupku. U daljem procesu potpisani veštak (ili veštaci) je dužan da se odazove pozivu suda i prisustvuje glavnoj raspravi kako bi "branio" svoje veštačenje, pre svega mišljenje, dostavljeno sudu u pisanom obliku. Dužan je da odgovara na pitanja sudije ali i obe strane u postupku, tužioca i tuženog, odnosno najčešće njihovih branioca, a u novije vreme i njihovih stručnih savetnika. Pitanja koja se postavljaju veštaku moraju da budu u vezi sa predmetom veštačenja, a to procenjuje i odobrava predsedavajući sudija.

Ono što je od neprocenjive važnosti je da su zaključci i mišljenje, koje je dostavio sudskomedicinski veštak, jasno proizašli iz nalaza. Nalaz se pak sastoji iz medicinske dokumentacije koja je priložena u sudskom predmetu, sudskih spisa i neposrednog pregleda oštećenog za potrebe ovog veštačenja kad god je to moguće. Ukoliko pregled oštećenog nije moguć (oštećeni nije živ), nalaz sačinjavaju samo sudskomedicinska dokumentacija i sudski spisi u predmetu.

Prvo pitanje veštaku na glavnoj raspravi uvek dolazi od strane predsedavajućeg sudije, a sastoji se u tome da li se veštak slaže sa svojim veštačenjem koje je dostavio sudu u pisanom obliku. Logično je da je odgovor uvek pozitivan. Nakon toga slede pitanja branioca. Po pravilu ta pitanja bi trebalo već ranije da budu dostavljena veštaku u vidu pismenog podneska strana učesnika u postupku, tako da veštak ima vremena da se pripremi za odgovor. Međutim, nekada pored tih pitanja iz podneska, predsedavajući sudija može dozvoliti postavljanje i naknadnih usmenih pitanja, ali samo onih koja su neposredno u vezi sa predmetom veštačenja.

Jedno od prvog pitanja u podnesku ili usmeno na raspravi koje postavlja branioc je "ko je prisustvovao sudskomedicinskom veštačenju od zainteresovanih strana". To pitanje je često kamen spoticanja. Naime, u rešenju za veštačenje, koje je potpisao predsedavajući sudija, neki put može da stoji da je veštak dužan da "obavesti učesnike u postupku o vremenu i mestu održavanja veštačenja, a u nekim rešenjima to ne stoji. U članu 269 ZPP između ostalog stoji "da će sud u rešenju da upozori veštaka da je dužan da obavesti stranke o danu određenom za veštačenje, ako je njihovo prisustvo potrebno..." Ovde ćemo sada prodiskutovati da li se to odnosi i na sudskomedicinsko veštačenje, i ako se smatra da je odgovor potvrđan onda kako to izvesti?

Izrada sudskomedicinskog veštačenja se može podeliti na tri dela: proučavanje sudskih spisa i sudskomedicinske dokumentacije (uz moguće korišćenje stručne literature), pregled pacijenta (oštećenog) za potrebe veštačenja i pismeno sačinjavanje veštačenja sa davanjem mišljenja. Postavlja se pitanje kom delu izrade veštačenja treba da prisustvuju stranke. Da prisustvuju prvom delu kada sudskomedicinski veštak proučava spise i medicinsku dokumentaciju? Neizvodljivo! Da budu u ordinaciji kada se vrši pregled pacijenta? A šta je sa privatnošću svakog pacijenta – znači opet nemoguće. Da prisustvuju pismenom sačinjavanju veštačenja i davanju mišljenja? I u ovom slučaju nemoguće!

Posle ovakvog razjašnjenja može se zaključiti da pri izvođenju sudskomedicinskog veštačenja nije potrebno prisustvo stranaka, kako se to kaže u čl.269 ZPP-a. Prisustvo stranaka pri veštačenjima je moguće u drugim vrstama veštačenja kao kod onih geodetske, finansijske ili neke druge prirode. Verovatno, po automatizmu, neki put sudije i u rešenju za sudskomedicinsko veštačenje napišu "da je sudskomedicinski veštak dužan da obavesti stranke o danu i mestu određenom za veštačenje".

Druga nejasnoća koja se pojavljuje na sudu je pokušaj dovođenja u isti nivo vrednosti nekog medicinskog nalaza koji se nalazi u sudskom predmetu sa mišljenjem koje se iznosi u veštačenju. To se obično čini od zastupnika one stranke u procesu kojoj mišljenje izneto u veštačenju ne odgovara. Međutim, to su dve neuporedive stvari. Medicinski nalaz je samo jedan stručni nalaz nekog od lekara ili medicinskog stručnjaka, a sudskomedicinsko veštačenje je iznad toga. Sudskomedicinski veštak je na osnovu svojih kvalifikacija, znanja i logičnog zaključivanja izvršio proučavanje svih medicinskih nalaza i na osnovu svega toga izneo sudu svoje mišljenje. Da je neki nalaz u predmetu vredan kao i mišljenje veštaka onda veštačenje ne bi bilo potrebno već bi sud samo na osnovu tih nalaza izveo svoje zaključke.

Do koje mere, ili do kog nivoa omalovažavanja sudskomedicinskog veštačenja idu pojedini branioci u svojim podnescima na sudu ilustrovaćemo jednim primerom.

Na radnom mestu pacijentu je upao opiljak metala u oko. U oftalmološkoj ambulanti je strano telo odstranjeno na uobičajeni način i zaostala je erozija rožnjače koja je vrlo brzo zarasla bez bilo kakvih funkcionalnih ili anatomskih posledica po organ vida, što je inače opšte svojstvo erozija rožnjače zbog velike

regenerativne sposobnosti njenog epitela. Zbog ovoga u svim knjigama oftalmologije i knjigama sudske medicine, povreda oka pod imenom strano telo rožnjače i erozija rožnjače kvalifikuje kao laka telesna povreda. Ali tako ne misli pravni zastupnik pacijenta (klijenta) pa dozvoljava sebi da u pismenom podnesku iznese tvrdnju: "Ova povreda, koja se kvalifikuje kao teška telesna povreda, jer uvek ošteti oko trajno, zbog erozije rožnjače, zaista se ne može ovako tretirati" (verovatno misli kvalifikovati).

Ovakvih i sličnih primera ima mnogo.

Zbog svega ovoga treba jasno istaći šta je onda posao sudskomedicinskog veštaka, a šta posao pravnog zastupnika, a kao finale toga koji je zadatak suda, odnosno, predsedavajućeg sudije u takvim slučajevima?

Zadatak sudskomedicinskog veštaka je da detaljno prouči i analizira postojeću medicinsku dokumentaciju, da izvrši pregled oštećenog (ukoliko je to moguće) i da na osnovu takvog nalaza sačini zaključak i da svoje mišljenje o postojećem slučaju. Pored medicinske dokumentacije i pregleda mišljenje veštaka mora u celosti biti rukovođeno postojećim naučnim medicinskim znanjem i važećom medicinskom praksom. Tako sačinjeno veštačenje iznosi važeću medicinsku istinu koju sud traži i doprinosi da sud dođe do svoje pravne istine koja je od važnosti za sudski proces.

Branioac oštećenog, ili branioci oba učesnika u postupku, u vezi veštačenja, pošto ga dobiju u pisanoj formi dužni su da ga pažljivo pročitaju. Konstatovaće da li je u veštačenju ispoštovan predmet veštačenja i da li je odgovoreno na sva pitanja koje je sud postavio u svom rešenju za veštačenje. Ukoliko je potrebno, traže razjašnjenja samo ako su narušene proceduralne radnje npr ukoliko u veštačenju nije naveden neki od stručnih medicinskih nalaza koji postoje u predmetu ili koji su dostavljeni veštaku preko suda, jer onda postoji opravdana sumnja da takav dokument nije ni razmatran. Takođe branilac može uložiti prigovor ukoliko pacijent nije pregledan od strane veštaka neposredno pred izvođenje veštačenja, a veštak je bio dužan da to učini. Svako medicinsko tumačenje i mišljenje nije u domenu pravnog zastupnika.

Na kraju predsedavajući sudija će takođe konstatovati da li se u veštačenju veštak držao predmeta veštačenja i da li odgovorio, odnosno pružio razjašnjenja, na sva postavljena pitanja u rešenju za veštačenje. Pored toga, sudija će voditi računa i jasno proceniti da li su pitanja u pisanom podnesku ili pri usmenom postavljanju od strane branioca na glavnoj raspravi, vezana za predmet suđenja i za iznetu

veštačenje. Sva pitanja koja ne ispunjavaju taj uslov ne treba da budu prihvaćena jer ona ne doprinose razjašnjenju predmeta suđenja.

Poštovanjem svih tih uslova, sud olakšava posao sebi ali i učesnicima u postupku, suđenje je efikasnije, traje kraće a materijalni troškovi su manji.

Zaključak

Sudskomedicinsko veštačenje, prezentovano sudu u usmenoj, ili mnogo češće, u pisanoj formi, je jedinstveni nalaz koji proizilazi iz

analize i sinteze sve raspoložive medicinske dokumentacije vezane za inkriminirani slučaj. Na taj način sudskomedicinsko veštačenje je iznad svakog pojedinačnog medicinskog nalaza ili izveštaja, pa se te dve stvari međusobno ne mogu porediti. Procenu valjanosti sudskomedicinskog veštačenja ne mogu vršiti pravni branioci jer su oni po struci pravnici i ne raspolazu medicinskim znanjem. Zadatak branioca, odnosno pravnika je staranje o poštovanju proceduralnih postupaka pri veštačenju, o čemu u krajnjoj instanci treba da vodi računa predsedavajući sudija..

References

1. Lukić M, Pejaković S. Sudska medicina. Privredno finansijski vodič, Beograd 1975.
2. Zakonik o krivičnom postupku, Drugo izdanje, Službeni glasnik, Beograd 2012.
3. Zakon o parničnom postupku, Treće izdanje, Službeni glasnik, Beograd 2012.
4. Jovanović M. Sudskomedicinsko veštačenje u oftalmologiji, Beograska knjiga, Beograd 2007.
5. Jovanović M. Sudskomedicinski veštak i veštačenje. Svet rada, 2008;5:109-117.
6. Jovanović M. Značaj i uloga specijalističkog izveštaja oftalmologa u sudskomedicinskom veštačenju, Oftalmološka revija. 2011;1:28-31.
7. Jovanović M, Milutinović M. Problemi pri sudskomedicinskom veštačenju iz oblasti oftalmologije, Svet rada, 2006;3:290-298.
8. Radišić J. Medicinsko pravo, Drugo prerađeno i dopunjeno izdanje, Nomos, Beograd 2008.
9. Mrvić-Petrović N, Ćirić J, Počuča M. Medicinska veštačenja u krivičnom i parničnom postupku, Vojnosanit Pregl 2015;72(8):729-735.
10. Bajić-Milosavljević A, Orozović S. Medicinsko veštačenje, BIBLID: 0370-8179, 133(2005) 11-12p 543-553.
11. Ćizmić J. O vještačenju u parničnom postupku s posebnim osvrtom na vještačenje u području medicine, Zb.Prav. fak. Rij. (1991) v. 32, br. 1, 473-5010 (2011).

FORENSIC MEDICAL EXPERTISE IN COURT

Miloš Jovanović^{1 2}, Aleksandar Medarević³

¹ Medical Faculty, University of Belgrade

² Clinic for Eye Disease, Clinical Center of Serbia

³ Institute of Public Health of Serbia „Dr Milan Jovanović Batut“

There are different evidential stages at court trials, including evidentiary hearing, questioning of witnesses, examination of the crime scene, event reconstruction, temporary confiscation of objects, search of dwellings and persons, control of suspicious transactions, and sample taking.

Forensic expertise is an evidentiary action when experts from different fields provide truthful information about a case since the Courts do not always have an insight into particular field of expertise.

Forensic medical expertise takes a special role in forensic expertise required in almost all trials, especially in criminal and civil proceedings. In these cases medical experts give testimony of medical truth necessary in assisting the Court to establish the legal truth. *Acta Ophthalmologica* 2016;42(2):20-24.